

TEŽKO JE BITI FIN ALI BOSANSKI FILM PO VOJNI IN SVETOVNI SLAVI

BOSANSKI FILM JE V ZADNJIH LETIH NAREDIL VELIK, SKORAJ BI LAHKO REKLI ZGODOVINSKI VSEBINSKI KORAK, KO JE OD AVTORJEM VEDNO PRIVLAČNIH IN NA ZAHODU Z ODPRTIMI ROKAMI SPREJETIH VOJNIH ZGODB PREUSMERIL SVOJO POZORNOST NA MEDNARODNO MANJ ATRAKTIVNO, A ZATO NIČ MANJ BOLEČO BOSANSKO POVOJNO SEDANJOST.

GORAN VOJNOVIĆ

Tu ne mislim na nekatere najuspešnejše bosanske »nevojne« filme, kjer ima vojna še naprej zelo pomembno ali celo glavno vlogo. Z zlatim medvedom nagrajena *Grbavica* (2006) Jasmile Žbanić se, recimo, ukvarja s travmami žensk, posiljenih v srbskih taboriščih, in težavnim odraščanjem njihovih otrok, katerih očetje so neznani zločinci, ki so se nekoč nečloveško znašali nad njihovimi materami. V tem filmu ima namreč vojna vsaj tako pomembno vlogo kot povojna stvarnost. Ne da bi hotel kakorkoli oporekati moči in kakovosti *Grbavice*, je dejstvo, da je ravno vojna – in s tem seveda tudi politična – tematika botrovala njeni odmevnosti in uspehu v Berlinu.

Temeljni film tega novega in za prihodnost bosanskega filma morda odločilnega ustvarjalnega obdobja je po mojem mnenju film *Pri stricu Idrizu* (Kod amide Idriza, 2004) Pjera Žalice. To je miniatura mojstrovina o Fuketu, ki pride k svojemu stricu, da bi mu popravil boiler, a se v nekdaj domačem okolju znajde med kopico zaradi vojne načetih in tudi sesutih medčloveških odnosov, ki jih je treba zakrpati ali celo na novo zgraditi. Tudi pri Žalici in njegovem izjemnem scenaristu Namiku Kabilu igra vojna pomembno vlogo (stric Idriz žaluje za v vojni padlim sinom), a jo zasenči njuna želja po ukvarjanju z vsakdanjostjo in z usodami navadnih bosanskih ljudi. Njuna vojna zgodba namreč ni v ničemer posebna (nešteto Bosancev je v vojni izgubilo bližnjega), za Žalico in Kabila je vojna le neločljiva plast sedanjosti bosanskih ljudi, ki jo tako prefinjeno razgaljata pred nami.

Kar Žaličev film loči od vojnih filmov in tudi od

Grbavice, je njegova tematska univerzalnost. Če so vojni filmi (na primer oskarjevska *Nikogaršnja zemlja* [2001] Danisa Tanovića) nezamenljivo bosanski in filmsko odsevajo neki določen neskončno tragičen zgodovinski trenutek, se Žalica ukvarja z izrazito splošnimi in dandanes povsod po svetu prisotnimi težavami najrazličnejših ljudi. Njegov film bi bilo mogoče celo iztrgati iz bosanskega okolja (pri tem bi sicer izgubil skoraj ves svoj čar, a vendarle). Žaličeva

Teško je biti fin Srđana Vuletića je torej do neke mere tipični predstavnik novejših bosanske kinematografije, ki ni več le kinematografija velikih zgodb in močnih političnih sporočil, temveč je lahko tudi neobremenjena in v lastno gnezdo zagledana ter hkrati tudi spodbudna, simpatična in lahkotna.

in Kabilova zgodba o odtujenih ljudeh, ki ponovno najdejo poti drug do drugega, bi se lahko odvijala tudi v Sloveniji. V Južni Koreji, Tanzaniji ali Argentini. To pa je že lastnost, ki jo je pred Idrizom premogel redko kateri bosanski povojni film.

Teško je biti fin (Teško je biti fin, 2007) Srđana

Vuletića je v tem pogledu nedvomno Idrizov naslednik. Zgodba o taksistu in drobnemu kriminalcu (Saša Petrović), ki se po neuspelem roparskem podvigu skupine, s katero redno sodeluje kot ovaduh bogatašev, odloči, da bo postal boljši človek in se dokončno odpovedal prevarantstvu, krajam in podobnim prekrškom, je seveda dodobra začinjena z bosansko povojno stvarnostjo; vojna vseskozi odmeva v ozadju, a je ta odmev tudi pri Vuletiću, tako kot pri Žalici, le izraz zavedanja o posledicah vojne v današnji Bosni.

Srđan Vuletić je sicer eden ključnih bosanskih režiserjev mlajše generacije, ki pa se je v svetu veliko bolje odrezal s svojima kratkima filmoma z vojno tematiko kot pa z dvema celovečercema, ki se odvijata v povojnem Sarajevu. Tako je z že skoraj kultnim filmom *Hop, Skip & Jump* (2000), ki je nastal v slovenski produkciji in po slovenskem scenariju (Zdravko Barišič), osvojil nagrado v Berlinu, nato pa je napisal še scenarij za kratki film *10 minut* (10 minuta, 2002) Ahmeda Imamovića, ki je osvojil nagrado Evropske filmske akademije. Vuletićev celovečerni prvenec *Poletje v zlati dolini* (Ljeto u zlatnoj dolini, 2003) je bil nagrajen v Rotterdamu, a ta žanrsko obarvana zgodba o fantu, ki mora odplačati visok dolg pokojnega očeta, ni odmevala tako močno kot njegovi kratki deli. Bosanskemu filmu je Vuletić sicer prinesel sodobnejši režijski pristop in opazen dinamični duh nove generacije, ki jo zaznamuje predvsem soundtrack Eda Maajke, ter že prej omenjeno koketiranje z žanrom. Zdelo se je, da je s filmom *Poletje v zlati dolini* Vuletić poskušal na film ujeti tega jeznega in uporniškega mladostnega duha, ki ga je v tistem času bolj ali manj poosebljal

Edo Maajka, a mu v tem ni v popolnosti uspelo.

V filmu *Teško je biti fin* je zato še toliko bolj opazen odmik v neko simpatično ležernost, dramaturško se Vuletić naravnost trudi, da njegov film ne postane preveč dramatičen, temveč ob vsakem prelomnem trenutku, ki bi lahko zgodbo zapeljal v to smer, postreže z neobremenjeno komiko, z lahkotnostjo in predvsem z optimizmom, ki močno preveva ves film.

Ta optimizem, ki je tako močno udaril na plano ob koncu filma *Pri stricu Idrizu* (prav ta rahlo »bollywoodski« konec Žaličevega filma je mnogim kritikom še danes trn v peti) je pri Vuletiću sicer bolj zmerno doziran, a še vedno povsem jasno izpostavljen kot avtorjevo osebno stališče. Vuletić že skoraj opeva dobro v človeku in na koncu odločno pokaže, da je tudi v današnji Bosni prostor za dobre ljudi in dobra dejanja.

Nasploh je optimizem bosanskih filmov o povojni Bosni zelo zanimiv pojav. Pomislimo samo na konec *Grbavice* in na veselo prepevanje dijakov v avtobusu, ki odhaja na šolsko ekskurzijo. Znana uspešnica Kemala Montena *Sarajevo*, ki jo po uvodnem zadrževanju začne prepevati tudi glavna junakinja, se nadaljuje čez odjavno špico, le da glasove šolarjev zamenja glas znanega sarajevskega kantavtorja izredno prijetnega in toplega glasu.

Podobno navdihujoč je zaključek filma *Nafaka* (2006) Jasmina Durakovića, ko se glavni junaki na splavu spustijo po Miljacki in nakažejo, da obstaja možnost za drugačen, boljši svet.

Vsi ti optimistični zaključki pa so vsaj malce nenaadni, če količjakaj poznamo trenutno stanje v Bosni in Hercegovini. Stalni politični napetosti, vse večji etni-

ni razcepljenosti in neskončni gospodarski krizi se namreč še vedno bolj poda prisposoba z impresivnega konca Tanovičevega prvenca. V njem vojak obleži na mini, ki bo eksplodirala v trenutku, ko se on premakne. Vsi ga zapuščajo, spušča se noč, kamera pa se ob nežni sevdalinki dviguje visoko v zrak. Vojakova usoda, ki ponazarja usodo njegove domovine, je le navidezno negotova, predvsem pa zelo pesimistična. Danis Tanović je v neprekosljivi zaključni sekvenci svojega izrazito vojnega filma podal daleč najbolj realno in iskreno sliko povojne Bosne. To je namreč država, ki še vedno leži na mini.

Medtem pa Žalica, Žbaničeva, Vuletić in nekatere drugi bosanski avtorji (k njim bi lahko prišteli še Antonia Nuića in Ognjena Sviličica ter njuna hrvaška filma z bosansko tematiko *Vse zastoj* [Sve džaba, 2006] in *Armin* [2007]) svoje realistične filme, v katerih se močno zavedajo in odgovorno lotevajo črne stvarnosti, ob koncu skoraj brez izjeme izrazito začijo z optimizmom. Ta je nedvomno odraz neke vrste svetovnega nazora avtorjev in posebnega stanja duha med bosanskimi ustvarjalci, še bolj pa specifičnega dožemanja filma v težko ranjeni domovini, njegovega vpliva pri navadnih ljudeh in njegove vidne vloge pri reformiranju bosanske družbe.

Ti filmi so torej v mnogočem tudi odraz želje bosanskih avtorjev, da bi v prvi vrsti nagovorili bosanske gledalce. Število gledalcev nekaterih bosanskih filmov v zadnjih letih je namreč prav neverjetno, če upoštevamo nerazvit sistem distribucije in žalostno stanje kinodvoran v državi. Če so prve nepregledne množice gledalcev v kina popeljali oskarji in zlati medvedi ter

preobrazba Sarajevskega filmskega festivala v enega največjih filmskih dogodkov v Evropi, potem je pri novejših filmih opazno zavedanje avtorjev, da za njihova dela obstaja resnično številčna publika, ki z zanimanjem pričakuje vedno nove filme. Največji svetovni festivali torej niso več glavni in edini cilj vsakega bosanskega filma. Prej bi lahko rekli, da bosanski režiserji premišljeno ohranjajo ljudi v domačih kinodvoranah.

Teško je biti fin Srđana Vuletića je torej do neke mere tipični predstavnik novejših bosanske kinematografije, ki ni več le kinematografija velikih zgodb in močnih političnih sporočil, temveč je lahko tudi neobremenjena in v lastno gnezdo zagledana ter hkrati tudi spodbudna, simpatična in lahkotna. Vuletićev film nedvomno nosi veliko humano sporočilo, ki pa v prvi vrsti ni več namenjeno mednarodni skupnosti, politično občutljivim žirijam in festivalskim selektorjem, temveč predvsem njegovim someščanom.

V tej skromnosti pa je skrita tudi neka nova lepota bosanskega filma. *Teško je biti fin* je sicer ne premore v tolikšni meri kot nepozabni stric Idriz, a še vedno nosi v sebi nekaj sorodnega šarma in humorja.